
Воронешки државен универзитет   Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип,
Русија   Македонија

Воронежский государственный университет   Университет имени Гоце Делчева, г. Штип,
Россия   Македония

Voronezh State University   Goce Delcev University in Stip,
Russia   Macedonia

Четвертая международная научная   Четврта меѓународна научна
конференција   конференција

Fourth International Scientific Conference

**ФИЛКО
FILKO**

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ   ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ
PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

**ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЈ
CONFERENCE PROCEEDINGS**

23-25 мај 2019 / 23-25 мая 2019 / 23-25 May 2019

Воронеж

Воронеж

Voronezh

**Воронешки државен универзитет
Русија**

**Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип,
Македонија**

**Воронежский государственный университет
Россия**

**Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип,
Македонија**

**Voronezh State University
Russia**

**Goce Delcev University in Stip,
Macedonia**

**Четвертая международная научная
конференция**

**Четврта меѓународна научна
конференција**

Fourth International Scientific Conference

ФИЛКО

FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

**ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS**

23-25 мај 2019 / 23-25 мая 2019 / 23-25 May 2019

Воронеж

Воронеж

Voronezh

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

821(062)

811(062)

316.7(062)

37(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција (4 ; 2019 ; Воронеж)

Филологија, култура и образование [Електронски извор] : зборник на трудови / Четврта меѓународна научна конференција, 23-25 мај 2019, Воронеж = Филологија, култура и образование : сборник статей / Четвертая международная научная конференция, 23-25 мая 2019, Воронеж = Philology, culture and education : conference proceedings / Fourth international scientific conference, 23-25 May 2019, Voronezh. - Штип : Универзитет "Гоце Делчев" = Университет имени Гоце Делчева = Shtip : Goce Delcev University, 2019

Начин на пристап (URL): <http://js.ugd.edu.mk/index.php/fe>. - Трудови на мак., рус. и англ. јазик. - Фусноти кон текстот. - Текст во PDF формат, содржи 368 стр. , табели. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 31.12.2019. - Abstracts кон повеќето трудови. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-698-1

1. Насп. ств. насл.

а) Книжевност - Собири б) Јазици - Собири в) Култура - Собири г)

Образование - Собири

COBISS.MK-ID 111947786

ОРГАНИЗАЦИСКИ КОМИТЕТ

Драгана Кузмановска, Филолошки факултет при УГД

Олга А. Бердникова, Филолошки факултет при ВГУ

Светлана Јакимовска, Филолошки факултет при УГД

Татјана А. Тернова, Филолошки факултет при ВГУ

Виолета Димова, Филолошки факултет при УГД

Генадиј Ф. Коваљов, Филолошки факултет при ВГУ

Костадин Голаков, Филолошки факултет при УГД

Лариса В. Рибачева, Филолошки факултет при ВГУ

МЕЃУНАРОДЕН ПРОГРАМСКИ КОМИТЕТ

Виолета Димова (Македонија)

Даниела Коцева (Македонија)

Драгана Кузмановска (Македонија)

Ева Ѓорѓиевска (Македонија)

Марија Кусевска (Македонија)

Силвана Симоска (Македонија)

Татјана Стојановска Иванова (Македонија)

Лариса В. Рибачева (Русија)

Софија Заболотнаја (Русија)

Татјана А. Тернова (Русија)

Татјана Атанасоска (Австрија)

Олег Н. Фенчук (Белорусија)

Јулиа Дончева (Бугарија)

Билјана Мариќ (Босна и Херцеговина)

Душко Певуља (Босна и Херцеговина)

Волф Ошлис (Германија)

Волфганг Моч (Германија)

Габриела Б. Клајн (Италија)

Михал Ванке (Полска)

Мајкл Рокланд (САД)

Даниела Костадиновиќ (Србија)

Селена Станковиќ (Србија)

Тамара Валчиќ-Булиќ (Србија)

Ахмед Ѓуншен (Турција)

Нецати Демир (Турција)

Шерифе Сехер Ерол Чал'шкан (Турција)

Карин Руке-Бруген (Франција)

Танван Тонтат (Франција)

Технички секретар

Ирина Аржанова

Марица Тасевска

Главен и одговорен уредник

Драгана Кузмановска

Јазично уредување

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонски јазик)

Марјана Розенфелд (руски јазик)

Биљана Иванова (англиски јазик)

Снежана Кирова (англиски јазик)

Татјана Уланска (англиски јазик)

Техничко уредување

Ирина Аржанова

Костадин Голаков

Марица Тасевска

Славе Димитров

Адреса на организацискиот комитет:

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А

Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Воронешки државен универзитет

Филолошки факултет

г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Русија

Е-пошта: filko.conference@gmail.com

Веб-страница: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/fe>

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Драгана Кузмановска, Филологический факультет при УГД

Ольга А. Бердникова, Филологический факультет при ВГУ

Светлана Якимовска, Филологический факультет при УГД

Татьяна А. Тернова, Филологический факультет при ВГУ

Виолета Димова, Филологический факультет при УГД

Геннадий Ф. Ковалев, Филологический факультет при ВГУ

Костадин Голаков, Филологический факультет при УГД

Лариса В. Рыбачева, Филологический факультет при ВГУ

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Виолета Димова (Македония)

Даниела Коцева (Македония)

Драгана Кузмановска (Македония)

Ева Гёргиевска (Македония)

Мария Кусевска (Македония)

Силвана Симоска (Македония)

Татьяна Стояновска-Иванова (Македония)

Лариса В. Рыбачева (Россия)

Софья Заболотная (Россия)

Татьяна А. Тернова (Россия)

Татьяна Атанасоска (Австрия)

Олег Н. Фенчук (Беларусь)

Юлиа Дончева (Болгария)

Биляна Марич (Босния и Херцеговина)

Душко Певуля (Босния и Херцеговина)

Вольф Ошлис (Германия)

Волфганг Моч (Германия)

Габриелла Б. Клейн (Италия)

Ева Бартос (Польша)

Михал Ванке (Польша)

Майкл Рокланд (США)

Даниела Костадинович (Сербия)

Селена Станкович (Сербия)

Тамара Валчич-Булич (Сербия)

Ахмед Гюншен (Турция)

Неджати Демир (Турция)

Шерифе Сехер Эрол Чал'шкан (Турция)

Карин Рукэ-Брутэн (Франция)

Танван Тонтат (Франция)

Ученый секретарь

Ирина Аржанова

Марица Тасевска

Главный редактор

Драгана Кузмановска

Языковая редакция

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонский язык)

Марьяна Розенфельд (русский язык)

Бильяна Иванова (английский язык)

Снежана Кирова (английский язык)

Татьяна Уланска (английский язык)

Техническое редактирование

Ирина Аржанова

Костадин Голаков

Марица Тасевска

Славе Димитров

Адрес организационного комитета

Университет им. Гоце Делчева – Штип

Филологический факультет

ул. „Крсте Мисирков“ д. 10-А

Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македония

Воронежский государственный университет

Филологический факультет

г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Россия

Э-почта: filko.conference@gmail.com

Веб-сайт: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

EDITORIAL STAFF

Dragana Kuzmanovska, Faculty of Philology, UGD

Olga A. Berdnikova, Faculty of Philology, VGU

Svetlana Jakimovska, Faculty of Philology, UGD

Tatyana A. Ternova, Faculty of Philology, VGU

Violeta Dimova, Faculty of Philology, UGD

Genadiy F. Kovalyov, Faculty of Philology, VGU

Kostadin Golakov, Faculty of Philology, UGD

Larisa V. Rybatcheva, Faculty of Philology, VGU

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Daniela Koceva (Macedonia)

Dragana Kuzmanovska (Macedonia)

Eva Gjorgjievska (Macedonia)

Marija Kusevska (Macedonia)

Silvana Simoska (Macedonia)

Tatjana Stojanovska-Ivanova (Macedonia)

Violeta Dimova (Macedonia)

Larisa V. Rybatcheva (Russia)

Sofya Zabolotnaya (Russia)

Tatyana A. Ternova (Russia)

Tatjana Atanasoska (Austria)

Oleg N. Fenchuk (Belarus)

Yulia Doncheva (Bulgaria)

Biljana Maric (Bosnia and Herzegovina)

Dushko Pevulja (Bosnia and Herzegovina)

Wolf Ochlies (Germany)

Wolfgang Motch (Germany)

Gabriella B. Klein (Italy)

Ewa Bartos (Poland)

Michal Wanke (Poland)

Danijela Kostadinovic (Serbia)

Selena Stankovic (Serbia)

Tamara Valchic-Bulic (Serbia)

Ahmed Gunshen (Turkey)

Necati Demir (Turkey)

Şerife Seher Erol Çalışkan

Karine Rouquet-Brutin (France)

That Thanh-Vân Ton (France)

Michael Rockland (USA)

Conference secretary

Irina Arzhanova

Marica Tasevska

Editor in Chief

Dragana Kuzmanovska

Language editor

Danica Atanasovska-Gavrilova (Macedonian)

Maryana Rozenfeld (Russian)

Biljana Ivanova (English)

Snezana Kirova (English)

Tatjana Ulanska (English)

Technical editing

Irina Arzhanova

Kostadin Golakov

Marica Tasevska

Slave Dimitrov

Address of the Organizational Committee

Goce Delcev University - Stip

Faulty of Philology

Krste Misirkov St. 10-A

PO Box 201, Stip - 2000, Republic of Macedonia

Voronezh State Universiy

Faculty of Philology

10 pl. Lenina, Voronezh, 394006, Russia

E-mail: filko.conference@gmail.com

Web-site: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/fe>

СОДРЖИНА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Боровикова Яна – ОРГАНИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ ЛИЦ ТРЕТЬЕГО ВОЗРАСТА.....	4
2. Бубнов Александр – ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ СТУДЕНЧЕСКИХ И КУРСАНТСКИХ ГРУПП В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ.....	12
3. Bunčić Suzana R. – KAPOR`S <i>CONFESSIONS</i> BETWEEN METAFICTION, FICTION AND AUTOBIOGRAPHY.....	17
4. Бутусова Наталия – ОБ АКТИВНЫХ МЕТОДАХ ИЗУЧЕНИЯ ПРАВА В ВУЗЕ.....	24
5. Витанова Рингачева Ана – РЕЛИКТИ НА ШАМАНИЗМОТ КАКО НИШКА НА ПОВРЗУВАЊЕ ВО МАКЕДОНСКАТА И РУСКАТА ТРАДИЦИЈА.....	35
6. Власова Надежда – ЛЕКСИЧЕСКИЕ ИГРОВЫЕ УПРАЖНЕНИЯ НА ДОВУЗОВСКОМ ЭТАПЕ ИЗУЧЕНИЯ РКИ.....	42
7. Гайдар Карина – ВУЗЫ НА ПОРОГЕ НОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ: КАК СОВМЕСТИТЬ ПЛОХО СОВМЕЩАЕМОЕ, ИЛИ НУЖНЫ ЛИ ОКСЮМОРОНЫ ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ?	49
8. Гладышева Светлана – ЖУРНАЛЫ ДЛЯ ДЕТЕЙ В СОЦИОКУЛЬТУРНОМ ПРОСТРАНСТВЕ РУССКОГО ЗАРУБЕЖЬЯ (1920-1940-Е ГГ.)	56
9. Голицына Т.Н., Заварзина В.А. – ЖАРГОННАЯ ЛЕКСИКА В РОССИЙСКОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ДИСКУРСЕ НОВЕЙШЕГО ПЕРИОДА.....	62
10. Грачева Жанна – ТЕМПОРАЛЬНОЕ МАРКЕМНОЕ ПРОСТРАНСТВО В РОМАНЕ В. НАБОКОВА «МАШЕНЬКА»	66
11. Гркова Марија – УСВОЈУВАЊЕТО НА <i>ИМЕНКИТЕ</i> ВО VI И ВО VII ОДДЕЛЕНИЕ ВО ШТИПСКО.....	76
12. Грујовска-Миланова Сашка – КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА НА УПОТРЕБАТА НА МОДАЛНИТЕ ГЛАГОЛИ КАКО МАРКЕРИ ЗА ЕВИДЕНЦИЈАЛНОСТ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК.....	83
13. Ѓорѓиева Димова Марија – ИНТЕРДИСКУРСИВНИОТ ТАНЦ МЕЃУ РОМАНОТ И ИСТОРИЈАТА.....	89
14. Данькова Т.Н. – ЯЗЫКОВОЕ ВОПЛОЩЕНИЕ ЛЮБВИ К РОДИНЕ В ТВОРЧЕСТВЕ Н.М. РУБЦОВА.....	96
15. Денкова Јованка – МАКЕДОНСКО-РУСКА КНИЖЕВНА ПАРАЛЕЛА (ВАНЧО НИКОЛЕСКИ–САМУИЛ МАРШАК.....	103
16. Жаров Сергей - СВОБОДА КАК ПРОБЛЕМА ОБУЧЕНИЯ В КУЛЬТУРАХ ВОСТОКА И ЗАПАД.....	110
17. Žigić Vesna, Stekić Dunja, Martać Valentina – DIFFICULTIES THAT PEOPLE WITH VISUAL IMPAIRMENT HAVE IN ACCESSIBILITY TO WEB INFORMATION BY USING THE AUDITORY ACCESS.....	112
18. Зыкова Наталья, Мазкина Ольга – ФОРМИРОВАНИЕ КОНФЛИКТОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПОРТИВНЫХ ТРЕНЕРОВ В УСЛОВИЯХ РЕАЛИЗАЦИИ НОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ.....	122

19. Ивановска Билјана – ГОВОРНИОТ ЧИН „ОДБИВАЊЕ“ И НЕГОВА РЕАЛИЗАЦИЈА КАЈ МАКЕДОНСКИТЕ ИЗУЧУВАЧИ НА СТРАНСКИ ЈАЗИК.....	127
20. Караниколова-Чочоровска Луси – СУПТИЛНИТЕ ПРОТИВРЕЧНОСТИ ВО ЛИРИКАТА НА ПЕТАР ПЕРАДОВИЌ.....	135
21. Кашкина Марина – РАЗВИТИЕ АНАЛИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ ИСТОРИИ.....	141
22. Кибальниченко Сергей – ПРОБЛЕМА ДИАЛОГИЗМА В ТВОРЧЕСТВЕ Ф.М. ДОСТОЕВСКОГО И ВЯЧ. ИВАНОВА	145
23. Kyrchanoff Maksym W. – HERITAGE OF NIKOLAI LESKOV AND CULTURAL INFLUENCES IN CONTEXTS OF RUSSIAN-AMERICAN LITERARY PARALLELS.....	151
24. Кислова Дарња – СРАВНЕНИЕ КАК СРЕДСТВО ВЫРАЖЕНИЯ СПЕЦИФИКИ ХУДОЖЕСТВЕННОГО МИРОВОСПРИЯТИЯ (НА МАТЕРИАЛЕ ТЕКСТОВ НАТАЛЬИ О’ШЕЙ)	160
25. Комаровская Елена, Жиркова Галина – КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ ПЕДАГОГОВ КАК ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА.....	166
26. Кортунова Лилия – ТЕХНОЛОГИЯ «ДЕБАТЫ» КАК ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ТИП ОБУЧЕНИЯ И СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ ОБУЧАЮЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ	177
27. Koteva-Mojsovska Tatjana, Shehu Florina – THE INITIAL EDUCATION OF TEACHER AND ITS CONNECTION TO PRACTICE IN THE “SOCIETY OF KNOWLEDGE”.....	181
28. Коцева Весна – ЕКСПЛИЦИТНИТЕ ОБЈАСНУВАЊА КАКО НЕОПХОДНА ИЛИ НЕПОТРЕБНА КОМПОНЕНТА ВО РАМКИТЕ НА ПОУЧУВАЊЕТО ГРАМАТИКА СО ОБРАБОТКА НА ИНПУТ	187
29. Koseva Daniela, Mirascieva Snezana – EDUCATION - NEED OF CULTURE.....	195
30. Кузмановска Драгана, Кирова Снежана, Иванова Биљана – ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ КАКО ВАЖНА АЛКА ВО ПРОЦЕСОТ НА УСВОЈУВАЊЕ НА СТРАНСКИОТ ЈАЗИК.....	199
31. Кузмановска Драгана, Мрмеска Викторија – МАКЕДОНСКО-ГЕРМАНСКИ ПОСЛОВИЧНИ ПАРАЛЕЛИ СО АНИМАЛИЗМИ.....	204
32. Леонтиќ Марија – ЗБОРОВНИ ГРУПИ СО ПРИСВОЕН СУФИКС ВО ТУРСКИОТ ЈАЗИК И НИВНОТО ПРЕДАВАЊЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	210
33. Лесневская Димитрина – БОЛГАРСКАЯ СЛАВИСТИКА – СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	216
34. Лумпова Лидия – ЯВЛЕНИЕ ДИАЛОГИЧНОСТИ В РОМАНЕ-ЭПОПЕЕ Л.Н. ТОЛСТОГО «ВОЙНА И МИР».....	222
35. Мартиновска Виолета – МАКЕДОНСКО-РУСКИ КУЛТУРНИ ПАРАЛЕЛИ...	229
36. Milanović Nina S. – SYNTAX-STYLISTIC FEATURES OF COMPARATIVE STRUCTURES IN THE NOVEL <i>WE, DELETED</i> BY S. VLADUŠIĆ.....	234
37. Младеноски Ранко – ОКСИМОРОНОТ ВО „НЕЖНОТО СРЦЕ НА ВАРВАРОТ“ ОД ВЕНКО АНДОНОВСКИ.....	240

38. Негриевска Надица - ЗНАЧЕЊЕТО НА ИТАЛИЈАНСКИТЕ ПРОСТИ ПРЕДЛОЗИ FRA и TRA И НИВНИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	248
39. Недосейкин Михаил – КУЛЬТУРНАЯ ПАМЯТЬ И МОТИВ «ОБРЕТЕНИЯ СЕБЯ» В РОМАНЕ М. ОНДАТЖЕ «АНГЛИЙСКИЙ ПАЦИЕНТ».....	256
40. Недялкова Наталия Дмитриевна – СОВРЕМЕННАЯ МАКЕДОНСКАЯ ПОЭЗИЯ – ОТ СИМВОЛИЗМА ДО МАГИЧЕСКОГО СВЕРХРЕАЛИЗМА.....	262
41. Ниами Емил, Голаков Костадин - СУПСТАНТИВИРАНИТЕ ПРИДАВКИ И ПРИЛОШКИ ОПРЕДЕЛБИ ВО РУСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК...	269
42. Никифоров Игорь – ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КОНСТРУКТИВНОГО РАЗРЕШЕНИЯ МЕЖЛИЧНОСТНЫХ КОНФЛИКТОВ В ВОИНСКИХ КОЛЛЕКТИВАХ	274
43. Пляскова Елена – НАЦИОНАЛЬНАЯ СПЕЦИФИКА НЕМЕЦКИХ КОМПАРАТИВНЫХ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ.....	279
44. Позднякова О.В. – СОВРЕМЕННЫЙ РЕБЕНОК И ДЕТСКАЯ КНИГА. НОВЫЕ ВЕКТОРЫ РАЗВИТИЯ.....	286
45. Попов Сергей – ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ЛЕКСИКИ РАЗЛИЧНЫХ ЯЗЫКОВЫХ ГРУПП В ТОПОНИМИИ ВОРОНЕЖСКОЙ ОБЛАСТИ.....	292
46. Пороткова Наталья, Соловьева Ирина – ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКОЙ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ СТУДЕНТОВ – ПСИХОЛОГОВ.....	297
47. Прасолов Михаил – ОНТОЛОГИЧЕСКИЙ СТАТУС ЯЗЫКА И НЕУСТРАНИМОСТЬ АВТОРА: ЗАМЕЧАНИЯ К ФИЛОСОФИИ ИМЕНИ С.Н. БУЛГАКОВА	301
48. Ристова Цветанка – АНАЛИЗА НА ПРЕДНОСТИТЕ И МОЖНОСТИТЕ ОД УЧЕЊЕТО НА ДАЛЕЧИНА ВО ОБРАЗОВАНИЕТО НА ТУРИЗМОТ И ХОТЕЛИЕРСТВОТО.....	308
49. Романова Светлана – ЖАНРОВОЕ СВОЕОБРАЗИЕ ТВОРЧЕСТВА РУССКОЯЗЫЧНОГО АВТОРА БЕЛАРУСИ ЭДУАРДА СКОБЕЛЕВА (НА ПРИМЕРЕ РОМАНА «БЕГЛЕЦ»)	315
50. Сверчков Дмитрий – СОСТАВЛЯЮЩИЕ ИНДИВИДУАЛЬНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ТРАЕКТОРИИ КУРСАНТА И ИХ КОМПОНЕНТЫ.....	322
51. Shehu Florina, Koteva Mojsovska Tatjana – TEACHERS' INTERCULTURAL COMMUNICATION COMPETENCIES IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION....	328
52. Сидоров Владимир, Харьков Иван – ЦЕННОСТИ В КОНТЕКСТЕ СОЦИОКУЛЬТУРНЫХ ПРЕДПОЧТЕНИЙ ИНДИВИДОВ КАК НРАВСТВЕННЫЕ И ЭСТЕТИЧЕСКИЕ ИМПЕРАТИВЫ, ВЫРАБОТАННЫЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОЙ КУЛЬТУРОЙ.....	336
53. Сидорова Е.В., Швецова О.А. – ПРОЕКТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НА ЗАНЯТИЯХ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ В ШКОЛЕ И ВУЗЕ (К ВОПРОСУ О ПРОБЛЕМАХ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ	341
54. Симонова Светлана, Белоусов Арсений – К ВОПРОСУ ОБ ЭВТАНАЗИЙНОЙ ПАРАДИГМЕ СОВРЕМЕННОЙ КУЛЬТУРЫ И ТЕНДЕНЦИЯХ ЕЕ ПРЕОДОЛЕНИЯ.....	346
55. Соколова Марија – ЈАДРОТО НА ЈАЗИЧНОТО СОЗНАНИЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	355

56. Тасевска Марица, Хаци-Николова Адријана – УСВОЈУВАЊЕ НА ВЕШТИНАТА ЗБОРУВАЊЕ ВО НАСТАВАТА ПО ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК.....	360
57. Тодорова Марија – НЕВЕРБАЛНА КОМУНИКАЦИЈА ВО НАСТАВАТА.....	373
58. Токарева Наталња Владимировна – КАТЕГОРИЈА МЕЧТЫ В ПОЭЗИИ Д.В. ВЕНЕВИТИНОВА.....	377
59. Тужикова В.И. – ОСОБЕННОСТИ ЭТНОСТЕРЕОТИПОВ РУССКОЙ МОЛОДЕЖИ.....	382
60. Филюшкина Светлана, Борискина Жанна – АВТОР В ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ (НА МАТЕРИАЛЕ КНИГИ Г. ГРИНА «GETTING TO KNOW THE GENERAL. THE STORY OF AN INVOLVEMENT», 1984.).....	390
61. Хаци-Николова Адријана, Тасевска Марица – СТРАТЕГИИ ЗА УЧЕЊЕ СПОРЕД ОКСФОРД.....	394
62. Христова С.Н. – ФОРМЫ ОБРАЩЕНИЯ Ты / Вы И You В ЭТИКЕТНОЙ РЕЧИ РУССКИХ И АНГЛИЙСКИХ АРИСТОКРАТОВ XIX ВЕКА В АСПЕКТЕ СОЦИОЛИНГВИСТИКИ (НА МАТЕРИАЛЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ РУССКОЙ И АНГЛИЙСКОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ)	403
63. Цацков Оливер – ДУШАН БУДИМИРОВИЌ И СЕРГЕЈ МИХАЈЛОВ ОСНОВОПОЛОЖНИЦИ НА ТЕАТАРСКИОТ И МУЗИЧКИОТ ЖИВОТ ВО ШТИП ПОМЕЃУ ДВЕТЕ СВЕТСКИ ВОЛНИ.....	413
64. Чарыкова Ольга – ИМПЛИЦИТНЫЕ КАТЕГОРИИ В СИСТЕМЕ РУССКОГО ЯЗЫКА.....	420
65. Шутаров Васко – МЕДИУМСКАТА ПИСМЕНОСТ И НОВИТЕ ОБРАЗОВНО-КУЛТУРНИ ПРЕДИЗВИЦИ.....	425

НЕВЕРБАЛНА КОМУНИКАЦИЈА ВО НАСТАВАТА

Марија Тодорова¹

¹м-р, Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“-Штип, Е-Е-mail: marija.todorova@ugd.edu.mk

Апстракт

Комуникацијата е важен аспект со суштинско значење т.е. темел и појдовна точка за постигнување успешна реализација на наставата. Таа го овозможува преносот на информации меѓу наставникот и учениците како главни учесници во наставниот процес и ги решава и елиминира недоразбирањата меѓу нив и на тој начин создава пријатна атмосфера за успешно усвојување на материјалот. За остварување на успешна комуникација, неопходно е да се земат во предвид не само вербалните туку и невербалните симболи на комуникација. Во овој труд се наведуваат некои од елементите на невербалната комуникација во наставата, со цел да се разбере јазикот на телото, да се разберат учениците во целост, а со тоа да се оствари успешна комуникација и реализација на наставата.

Клучни зборови: невербална комуникација, симболи, настава, наставник, ученици.

Вовед

Комуникацијата е процес при кој индивидуите взаемно си дејствуваат, влијаат и меѓусебно се разбираат т.е. процес на заемно дејство, меѓусебно разбирање или не разбирање (Симеонова, 2010:594). Милер и Штајнберг претпоставуваат дека кога луѓето комуницираат, тие всушност ги предвидуваат ефектите или резултатите од нивното комуникативно однесување (G. Miller, M. Steinberg, 1975: 7). Ние комуницираме и ги толкуваме меѓусебните пораки според нашите перцепции за околината. Ричард Мид посочува дека „овие перцепции се селективни во однос на тоа што е важно“ (R. Mead, 1990: 6). Комуникацијата е двонасочен или повеќенасочен процес, преку кој луѓето меѓусебно разменуваат информации, идеи, чувства. Во нашиот случај, тоа претставува интеракција помеѓу наставникот и учениците како главни учесници во процесот на комуникација за време на наставата.

Во наставниот процес, улогата на наставникот е од големо значење. Од него се очекува да образува и воспитува, да раководи, да управува и да зазема доминантна позиција во комуникацијата со учениците. Тој е авторитет кој има право и обврска да ја организира, контролира и оценува комуникацијата, но сепак однесувањето на наставникот во никој случај не треба да биде авторитарно. Тој ги регулира меѓучовечките односи, интелектуалните и емоционалните состојби на учениците. Емоционалната состојба на ученикот е во центарот на вниманието при комуникативниот пристап во наставата. Затоа, треба да се обрне внимание на сè што влијае врз учениците односно врз нивниот интерес, желба или одбивност за учење. Затоа, многу е важно да се земе во предвид не само вербалното и невербалното однесување на наставникот, кое што ги зголемува или намалува желбата и интересот на учениците, туку и однесувањето на учениците.

Јазикот на телото, клучен елемент во процесот на комуникација

При остварувањето на комуникација т.е. при преносот на информација, 45% се вербални симболи (зборовите), а 55% невербални симболи (гестови, движења, мимики) или поконкретно 7% јазик – содржината на информацијата, 38% глас - тонот, начинот на кој ја пренесуваме, 55% слика - јазикот на телото односно сигналите што ги испраќаме преку телото (Симеонова, 2010: 595). Тоа значи дека впечатокот за тоа што е кажано со зборови, многу повеќе зависи од тоа како е кажано, отколку од самата содржина на зборовите. Како што гледаме најголемо значење во процесот на комуникацијата отпаѓа на јазикот на телото. Невербалните симболи на комуникацијата го придружуваат говорот и со постигнување на хармонија помеѓу вербалните и невербалните компоненти, комуникаторите ја пренесуваат саканата информација во целост, со

сето нејзино значење. Невербалните симболи можат да го зголемат или да го намалат значењето на говорот. Тие се најчесто несвесни импулси, кои иако можат да се вежбаат и контролираат до одреден степен, сепак издаваат дали соговорникот ја зборува вистината или што навистина се случува во неговата глава. Секој гест, секое движење, секоја позиција на телото, секој израз на лицето е одраз на одредени идеи и без нив зборот сам по себе често може да биде лажен приказ на свеста. Затоа, многу е важно наставникот да знае правилно да ги прочита тие симболи т.е. да забележи ако учениците за време на разговорот во текот на наставата, прават некое движење несвесно, како на пример, да ги крстосуваат рацете, да ја наведнуваат главата, да се потпираат на столот, да стануваат отсутни т.е. да не го следат со внимание предавањето на наставникот. За еден наставник со многу искуство, овие невербални пораки на учениците се знак дека тие изгубиле интерес и дека тој ќе мора да го промени пристапот т.е. веднаш да го промени стилот на изразување и да стори сè за да ги заинтересира учениците повторно, бидејќи во спротивно часот нема да биде успешно реализиран.

Елементи на невербалната комуникација во наставата

Има повеќе групи на невербални изразни средства од кои ние ќе ги разгледаме најважните и најчесто употребувани како во секојдневната комуникација така и во комуникацијата на час, и тоа: гестови, контакт со очите, израз на лицето, надворешен изглед и облека, пози, насмевка, физичка позиција и распоред на учесниците во комуникацијата, личен простор и растојание, паралингвистички елементи (интонација, ритам, тон и висина на гласот).

Гестови. За да еден човек е успешен во тоа што го работи, во нашиот случај тоа е наставникот многу е важно да умее да ги разбира и чита гестовите на соговорниците односно учениците, а истовремено да умее да ги контролира и своите гестови во процесот на комуникација. Гестовите со раце во најголема мера откриваат дали човекот е отворен и искрен. На пример, отворените и искрените луѓе ги подаваат рацете со целосно или делумно отворени дланки кон соговорникот. Кога пак некој лаже обично ги крие рацете зад грбот, во џебовите или ги скрстува пред градите, што исто така значи дека е исплашен, нервозен, негативно расположен и има желба да се заштити. Кога ќе го забележиме овој гест кај нашите ученици, треба да знаеме дека тие не се согласуваат со нас и имаат негативен став кон нас. Кога со едната рака ја фаќаме другата зад грбот, тоа е гест на бестрашност, супериорност и самодоверба бидејќи незаштитено ги откриваме предните делови на телото односно стомакот, срцето и грлото. Но, различно се чита гестот „зафат над зглобот“ што значи очај, чувство за безизлезност. Колку повисоко ја држиме раката толку човек е погневен со помал степен на самоконтрола. Покривањето на устата значи дека лажеме, а за слушателот дека чувствува дека го лажеме. Кога учениците ги потпираат главите со рака, е знак дека им е досадно, а степенот на здодевност се гледа од тоа колку силно е потпрена главата на раката. Друг гест кој се толкува како сигнал за нервоза, непријателство или резервираност е стандардното вкрстување на нозете кога обично десната е над левата нога.

Очи и контакт со очите. „Очите се прозорци кон душата“, огледала на нашите чувства. Контактот со очите е еден од најмоќните начини за комуникација и треба да му се посвети посебно внимание. Тој може да биде директен или индиректен, долг или краток. Подолг контакт ги прави луѓето да се чувствуваат непријатно и вознемирено. Луѓето кои избегнуваат контакт со очи веројатно чувствуваат неудобност, вина или срам, а оние кои пак се чувствуваат пријатно во дадената ситуација, обично остваруваат подолг контакт. Докажано е дека зениците се рашируваат и стеснуваат во зависност од внатрешната состојба и расположението на луѓето. Кога сме возбудени, зениците на очите ни се прошируваат и погледот станува топол, додека при гнев и негативни емоции, зениците ни се стеснуваат и погледот станува поладен. При комуникација за време на час, наставникот не треба да го фиксира погледот на одредени ученици, туку треба да гледа во сите подеднакво што значи дека се обраќа на сите а не на поединци. Топлиот поглед на наставникот би создал топла и пријатна атмосфера за учење во која учениците ќе се чувствуваат поудобно и нивната желба и расположение за учење ќе се зголеми.

Паралингвистички елементи. Во зависност од намерите на соговорникот, од ситуацијата и од односот со соговорникот, тонот на гласот прави разлика во значењето на исказите т.е. гласот го покажува расположението и моменталната емотивна состојба на соговорникот. На пример, содржината на реченицата „Денес не сум задоволна од вас.“ - кажана со нормален и мек глас, може да се разбере како совет дека треба да го променат своето однесување, да учат повеќе итн. Но, ако истата реченица ја кажеме намуртено, со циничен тон на гласот, како да сме лути, тогаш ќе се разбере како укор и закана. Кога комуницираме со нашите ученици пожелно е да им

зборуваме со средно висок глас бидејќи премногу високиот глас е знак за агресија или прикривање на професионалниот неуспех, а пак премногу тихиот глас означува загриженост, несигурност, ниска самоверба на наставникот. Интонацијата е исто така многу важна. Пожелно е да се зборува со интонација која го буди интересот на слушателите - учениците, а не со рамномерна интонација која всушност предизвикува незаинтересираност, досада и неподготвеност за учење. Поради овие елементи, наставникот може да ги заслужи или загуби епитетите на добар организатор, скриен и авторитетен лидер, а комуникацијата да биде успешна или неуспешна и лажна комуникација.

Насмевка. За успешна комуникација од голема важност е и насмевката. Да ја заборавиме насмевката за подигрување, презир, сарказам и ироничност и без оглед на нашето расположение, да им упатиме на учениците пријатна, искрена и дискретна насмевка, која може значително да ја „стопли“ атмосферата во училиницата, да ја стимулира довербата и да го подобри општото расположение за работа. Гестовите и изразите со уста обично се највпечатливи. Не треба да се свиткуваат краевите на устата надолу, не треба да се стискаат усните, не треба да се лиже или гризе устата (особено да не се покажува јазикот на јавни места) и не треба да се допира устата со раце. Гризењето нокти, пенкала, моливи или други предмети е недозволиво бидејќи се остава впечаток на загриженост, несигурност, страв и треба да се избегнува во секоја ситуација.

Личниот простор и растојанието заслужуваат многу повеќе внимание од она што мислиме дека е доволно. Секој еден од нас си има свој личен простор кој би сакале да го зачуваме само за себе или барем да задржиме одредена оддалеченост, растојание од останатите иако тоа може да е различно во зависност од ситуациите, од социјалниот статус, од возраста и полот на учесниците во комуникацијата, од меѓусебните односи итн. Така на пример, кога зборуваме за комуникација на час со ученици на помала возраст тогаш растојанието треба да се намали за тие да ја почувствуваат близината на наставникот, што ја зголемува довербата, самовербата, интересот и желбата за учење, но ако станува збор за повозрасни, тогаш растојанието треба да се зголеми. Но, кое е оптималното растојание кое води до остварување на успешна комуникација? Ова е клучно прашање за секој наставник. Тој сам го проценува оптималното растојание но со сигурност треба да внимава да не е премногу мало или премногу големо, бидејќи и во двата случаи се јавува недоверба, негативен однос кон наставникот како личност - пријател и како личност - авторитет во училиницата, со што се намалува интересот за активно учество во комуникацијата.

Позата на наставникот е тесно поврзана со гестовите и има големо влијание врз однесувањето на учениците. Сите знаеме дека кога човек стои право, привлекува внимание кон него и кон тоа што го зборува. Но, ако на пример ние како наставници седнеме за време на разговор, дискусија по дадена тема, тоа за учениците означува дека не ги слушаме и тие престануваат да зборуваат чекајќи го нашето внимание. Исто така, важна е и локацијата т.е. местото на наставникот во училиницата. Наставникот секогаш треба да стои отворено пред учениците за да го привлече нивното внимание. Ако на пример, наставникот се крие зад катедрата, тоа значи дека не е сигурен во своите квалитети и вештини и има потреба да се скрие каде што се чувствува заштитен, посигурен и поспокоен. Оваа поза ја менува ситуацијата во училиницата односно организацијата е на пониско ниво. Учениците стануваат гласни, зборуваат меѓу себе како да забораваат на присуството на наставникот. Кога наставникот не е учесник во дискусијата, т.е. само ги набљудува учениците, тогаш треба да стои од страна а не во центарот, за да не е причина за загриженост и да не пречи во процесот на комуникација.

Облека и надворешен изглед. Покрај досега наведените фактори да спомнеме дека и облеката и надворешниот изглед на наставникот е од исклучителна важност. Младите и убави наставници се секогаш позитивно прифатени од учениците. Секоја образовна институција си има свој кодекс на облекување но обично наставниците треба да носат елегантна и пријатна за око облека, во не многу светли бои, истакнувајќи ги своите професионални квалитети.

Заклучок

Од сето ова што го кажавме можеме да заклучиме дека за еден наставник кој е во позиција на скриен лидер, лидер во сенка и клучен елемент во наставниот процес, многу е важно да го владее и разбира јазикот на телото на учениците но и да го контролира своето однесување бидејќи тоа е патот до успехот и до постигнување на целта. За да ја разбереме вистинската смисла треба да ја декодираме испратената порака со сите нејзини придружни елементи а не само нејзината содржината. Едноставно кажано, за да бидеме успешни наставници треба да се научиме да

слушаме со целото тело, со сите наши сетила, со ушите и со очите, со умот и со душата. Невербалното однесување на наставникот е важна компонента на комуникативниот пристап во наставата. Со контрола и големо познавање на јазикот на телото, наставникот успева да го направи своето присуство не-натрапничко и пријатно со што ја придобива довербата на учениците. Со успешна комуникација, раководството и организацијата на целиот наставен процес стануваат поприродни и поефикасни и сето тоа доведува до успешна реализација на наставата и што е најважно, до успешно усвојување на материјалот.

Референци

1. Пийз, А., Гарнър, А. (2000). *Езикът на тялото. Скрытый смысл на думите*, София.
2. Симеонова, Й. (2000). *Преподавателят по чужд език. С комуникативна ориентация и комуникативност в обучението*, София.
3. Симеонова Й. (2010). *Прилики и отлики между естествения и учебния диалог, произтичащи от естеството на социопсихологическата ситуация. В сп. Езици и култури в диалог. Традиции, приемственост, новаторство*, Св. Климент Охридски, София.
4. Mead R. (1990). *Cross-Cultural Management Communication*. Wiley, New York.
5. Miller G. & Steinberg M. (1975). *Between people*, Chicago: Science Research Associates.